

Priorytet 1 Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.

Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: a) zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich, b) wzmocnienie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją, c) promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym.

<p>Rosnący poziom aspiracji edukacyjnych i wykształcenia ludności wiejskiej.</p> <p>Duża i wewnętrznie zróżnicowana grupa potencjalnych odbiorców usług szkoleniowych i doradczych, w tym rolników i uczestników łańcucha żywnościowego.</p> <p>Ukształtowana grupa instytutów naukowych i ośrodków akademickich mogących przekazywać wiedzę i dostarczać nowych rozwiązań.</p> <p>Doradztwo rolnicze, w tym publiczne, o ukształtowanej strukturze i potencjale dalszego rozwoju.</p>	<p>Nadal niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej, w tym rolników.</p> <p>Niewystarczająca świadomość potrzeby stałego doskonalenia wiedzy i innowacyjności.</p> <p>Niewystarczająca podaż szkoleń odpowiadających specyficznym potrzebom różnych grup odbiorców.</p> <p>Brak wykształconych mechanizmów współpracy i transferu wiedzy z sektora naukowego do doradztwa i sfery rolnictwa.</p> <p>Słabość mechanizmów wiążących pracę sfery naukowej z zapotrzebowaniem odbiorców i niewystarczająca podaż rozwiązań innowacyjnych.</p> <p>Słaby przepływ wiedzy i innowacji pomiędzy producentami rolnymi i w łańcuchu żywnościowym.</p> <p>Niska innowacyjność sektora.</p>
<p>Rosnące zapotrzebowanie na wiedzę i innowacje w związku z wyzwaniami stojącymi przed sektorem rolnym, zwłaszcza w aspekcie jego konkurencyjności poprzez tworzenie wspólnych przedsiębiorstw rolników, szczególnie spółdzielni, wzmocnienia łańcucha żywnościowego oraz środowiska i klimatu.</p> <p>Wzrost kompetencji i umiejętności oraz rozwój współpracy podmiotów w łańcuchu transferu wiedzy (instytucje badawcze, edukacyjne, doradcy odbiorcy).</p> <p>Doskonalenie komunikacji i kanałów przekazywania wiedzy (narzędzi transferu wiedzy i innowacji).</p> <p>Wykorzystanie rozwiązań zagranicznych.</p>	<p>Brak rozwiązań na miarę wyzwań lub niedostosowanie oferty sektora naukowo – badawczego i edukacyjnego do potrzeb odbiorców.</p> <p>Zbyt niski w stosunku do potrzeb poziom finansowania zadań z zakresu badań, transferu wiedzy i współpracy.</p> <p>Niewystarczające kompetencje zawodowe kadr doradczych i zahamowanie wdrażania nowych rozwiązań w sektorze.</p> <p>Niedostosowanie mechanizmów i zakresu transferu wiedzy do potrzeb sfery rolnictwa.</p> <p>Niewystarczający poziom wiedzy i umiejętności rolników, szczególnie w zakresie funkcjonowania na rynku, tworzenia własnych struktur gospodarczych, spadek innowacyjności.</p>

W obecnych czasach warunkiem koniecznym rozwoju jest transfer wiedzy i innowacji oraz tworzenie powiązań pomiędzy nauką i praktyką, jak również stały proces doskonalenia wiedzy. Stwierdzenie to odnosi się również do rozwoju obszarów wiejskich. Z punktu widzenia programu rozwoju obszarów wiejskich szczególnie istotna jest sfera szeroko rozumianego rolnictwa tj. produkcji rolnej, przetwórstwa i sprzedaży produktów rolnych, doradztwa rolniczego oraz nauki i szkolnictwa z tej dziedziny i na tej sferze skupiać się będzie realizacja priorytetu dotyczącego transferu wiedzy. Podkreślić należy, że jednocześnie obszary wiejskie uzyskiwać będą wsparcie ukierunkowane na rozwój zasobów ludzkich poprzez edukację na wszystkich poziomach, uczenie się przez całe życie i

dostosowanie wiedzy do zmieniających się potrzeb rynku pracy, doskonalenie służb rynku pracy, doradztwa zawodowego i usług dla przedsiębiorców (szkolenie kadr, doradztwo biznesowe) oraz instrumenty rozwoju sektora B+R i jego powiązań z gospodarką, co jest zgodne z postulatem komplementarności funduszy WRS.

(S) W Polsce istnieje szeroka grupa potencjalnych odbiorców usług z zakresu transferu wiedzy, w szczególności rolników, ale także innych uczestników łańcucha żywnościowego. Grupa ta jest silnie zróżnicowana ze względu na różny poziom edukacji ogólnej i specjalistycznej, gotowość zdobywania wiedzy i zapotrzebowanie na określony rodzaj usług. Stale rośnie poziom aspiracji edukacyjnych i popyt na usługi szkoleniowe i doradcze.

Równocześnie w kraju funkcjonuje bogate zaplecze szkolnictwa średniego i wyższego oraz instytucji naukowo-badawczych działających w obszarze rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Funkcjonuje system doradztwa rolniczego. Kadra doradcza i kadra dydaktyczna szkół rolniczych są objęte doskonaleniem zawodowym. Istnieje więc baza instytucji mogących wypracowywać rozwiązania potrzebne dla rozwoju wsi i rolnictwa, transferować je do praktyki oraz upowszechniać aktualną wiedzę niezbędną w działalności gospodarczej.

(W) W Polsce zbyt słabo rozwinięte są mechanizmy transferu wiedzy i współpracy pomiędzy sektorem naukowo-badawczym, a doradztwem i sferą produkcyjną. Przejawia się to m.in. nieadekwatnością proponowanej oferty szkoleniowej i podaży rozwiązań innowacyjnych w stosunku do potrzeb odpowiednich grup odbiorców. Niski jest poziom wykształcenia ludności wiejskiej, w tym rolników, i świadomości potrzeb w zakresie doskonalenia wiedzy i innowacyjności. Istotną barierą rozwojową, także w odniesieniu do transferu wiedzy, jest słabość powiązań zarówno między producentami jak i łańcuchu żywnościowym. Słabości w obszarze transferu wiedzy przekładają się w efekcie na niską innowacyjność sektora.

(O) Identyfikując szanse rozwoju transferu wiedzy w sferze rolnictwa należy odwołać się do występujących w tym obszarze silnych stron tj. aspiracji i realnych potrzeb odbiorców oraz rozwiniętej bazy instytucjonalnej po stronie podaży usług. Kluczową szansą jest więc usprawnienie systemu powiązań i współpracy między tymi, którzy potrzebują wiedzy i nowych rozwiązań a tymi, którzy mają możliwość dostarczenia odpowiednich „produktów” oraz dostosowanie oferty do potrzeb odbiorców. **Znaczący wzrost w ciągu ostatnich lat zapotrzebowania na wiedzę w zakresie tworzenia wspólnych przedsiębiorstw rolników, szczególnie spółdzielni, co potwierdzają dane dotyczące dużego wzrostu liczby utworzonych spółdzielczych GPR (obecnie działa w kraju ponad 340 spółdzielczych grup, które powstały w ostatnich latach). Rolnicy działając wspólnie osiągają większą konkurencyjność na rynku, co ułatwia ich rozwój,**

(T) Najistotniejszym zagrożeniem dla funkcjonowania sfery rolnictwa jest pogorszenie się jej konkurencyjności i zahamowanie rozwoju wskutek braku spójności między jej aktualnymi potrzebami a dostępnymi rozwiązaniami technicznymi, technologicznymi i organizacyjnymi oraz ofertą szkoleniową. Bariere tę może tworzyć zarówno rzeczywisty brak odpowiedniej oferty jak i niesprawność mechanizmów współpracy wewnątrz i pomiędzy sektorem nauki, edukacji, doradztwa i sfery rolnictwa. **Jednym z kluczowych zagrożeń jest niski poziom wiedzy rolników, szczególnie w zakresie funkcjonowania na rynku, tworzenia własnych struktur gospodarczych.**

Wnioski

Stale rosnące standardy i wymagania stawiane sferze rolnictwa, w tym wyzwania związane z globalizacją i presją konkurencyjną, bezpieczeństwem żywności, kwestiami środowiskowymi i

klimatycznymi wymagają stałego doskonalenia wiedzy uczestników łańcucha żywnościowego i oraz wypracowywania i wdrażania rozwiązań innowacyjnych. Polska posiada dobre podstawy dla zwiększenia innowacyjności w sferze rolnictwa: stanowi o tym istniejąca baza szkolnictwa średniego i wyższego oraz instytucji naukowych, doradztwa rolniczego oraz rosnące kompetencje i zapotrzebowanie na wiedzę ze strony odbiorców.

W tym kontekście zasadnicze znaczenie dla rozwoju sfery rolnictwa ma wzmocnienie mechanizmów transferu wiedzy poprzez różnorodne formy szkoleń i doradztwo oraz dostosowanie oferty w tym zakresie do identyfikowanych wyzwań i potrzeb sfery rolnictwa. Dla zapewnienia wysokiej jakości, skutecznego doradztwa konieczne jest stałe doskonalenie jego kadr.

Niezbędne jest wzmocnienie powiązań pomiędzy sektorem naukowo - badawczym a praktyką, w tym opracowywanie nowych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych i ich praktyczne wdrożenie z wykorzystaniem służb doradczych jako „łącznika”. Poprawie konkurencyjności sfery rolnictwa służy tworzenie powiązań wertykalnych i horyzontalnych pomiędzy uczestnikami łańcucha żywnościowego oraz wykorzystanie dostępnych rozwiązań innowacyjnych i wiedzy. Realizacji tych założeń służyć będzie wdrożenie instrumentu współpracy zaproponowanego w art. 36 projektu rozporządzenia EFRROW.

Priorytet 2. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.

Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych a przede wszystkim a) ułatwienie restrukturyzacji gospodarstw rolnych stojących przed poważnymi problemami strukturalnymi, a szczególnie gospodarstw o niskim poziomie uczestnictwa w rynku, gospodarstw rolnych prowadzących działalność o charakterze rynkowym w określonych sektorach i gospodarstw wymagających różnicowania produkcji rolnej, b) ułatwienie wymiany pokoleń w sektorze rolnym.

<p>Duży sektor rolny posiadający potencjał rozwoju, adaptacji i różnicowania.</p> <p>Zróżnicowana oferta produktów rolnych zapewniająca bezpieczeństwo żywnościowe.</p> <p>Produkty rolne dobrej jakości, konkurencyjne cenowo.</p> <p>Stosunkowo korzystna struktura wiekowa w rolnictwie.</p>	<p>Rozdrobniona struktura agrarna powodująca nieefektywne wykorzystanie istniejących zasobów ziemi i siły roboczej.</p> <p>Małe gospodarstwa słabo powiązane z rynkiem, nie dysponujące kapitałem umożliwiającym zmiany.</p> <p>Niski poziom zorganizowania gospodarczego rolników, w szczególności w formie spółdzielczej.</p> <p>Niski poziom wyposażenia technicznego gospodarstw.</p> <p>Niski poziom innowacyjności.</p> <p>Brak następców w części gospodarstw.</p>
<p>Duży rynek wewnętrzny.</p> <p>Produkcja na rynki zewnętrzne i możliwość rozwoju eksportu – globalny wzrost zapotrzebowania na żywność.</p> <p>Warunki naturalne sprzyjające produkcji rolnej i dające możliwość jej różnicowania.</p> <p>Stopniowe przekształcenia struktury agrarnej stymulowane ogólnym wzrostem gospodarczym</p> <p>Wzrost innowacyjności sektora.</p>	<p>Presja konkurencyjna, w tym import taniej żywności spoza Jednolitego Rynku.</p> <p>Wzrost kosztów produkcji, także na skutek wzrostu wymagań dotyczących jakości i warunków produkcji, obniżenie konkurencyjności cenowej.</p> <p>Ograniczenie produkcji rolniczej.</p> <p>Trendy depopulacyjne i odpływ zasobów wysoko kwalifikowanej siły roboczej na obszary zurbanizowane.</p>

Rolnictwo jest dziedziną gospodarki wytwarzającą produkty o podstawowym znaczeniu dla społeczeństwa; jego podstawową rolą jest zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Z tego względu utrzymanie i wzrost konkurencyjności sektora, gwarantujące jego trwałość, stanowią kwestię o szczególnym znaczeniu strategicznym.

(S) Polskie rolnictwo ma duży potencjał produkcyjny, wynikający z dużej powierzchni użytków rolnych (14, 2 mln ha,) i dużych zasobów siły roboczej. W 2010 roku w rolnictwie pracowało 2 326,2

tys. osób (ok. 15 osób na 100 ha użytków rolnych). Polska jest krajem o najwyższym wskaźniku ludności rolniczej¹ (15,2 %) oraz ludności aktywnej zawodowo w rolnictwie² (7,9 %) w Unii Europejskiej.

Polskie rolnictwo zaopatruje duży rynek wewnętrzny (ludność Polski to ponad 38,5 tys. osób), ma dostęp do rynków pozostałych państw członkowskich UE i szerokie możliwości eksportu do państw trzecich w Europie i na świecie. Pozycja konkurencyjna polskiego rolnictwa wynika po części ze stosunkowo niskich kosztów produkcji. Istotnym czynnikiem konkurencyjności jest też jakość wytwarzanych produktów rolnych. Trzeba też podkreślić, iż polskie rolnictwo wytwarza szeroką gamę produktów (nie tylko żywnościowych) i ma możliwości dalszego różnicowania oraz dostosowania się do zmieniających się uwarunkowań.

(W) Podstawową słabością sektora rolnego w Polsce jest rozdrobniona struktura agrarna oraz niski poziom zorganizowania gospodarczego rolników, w szczególności w formach wspólnotowych (spółdzielnie). W obecnych warunkach większość rolników uznawanych za towarowe w Polsce (ok. 500 tys. gospodarstw) jest zagrożona w kolejnych latach brakiem uzyskiwania dochodów z działalności rolniczej z powodu szybko rosnących kosztów środków produkcji rolnej oraz niestabilności cen za płody rolne. W Polsce jest ogółem 2,278 mln gospodarstw, w tym 1,563 mln o powierzchni większej niż 1 ha, w grupie tej średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 11,2 ha. Ok. 862 tys. gospodarstw ma wielkość pomiędzy 1-5 ha, a tylko ok. 700 tys. powyżej 5 ha.

Ilustracją efektu rozdrobnionej struktury agrarnej jest fakt, iż w sektorze pierwszym zatrudnionych jest 12,7 % aktywnych zawodowo Polaków, a PKB wytworzony w rolnictwie stanowi zaledwie 3,7 % łącznego PKB kraju.

Rozdrobnienie agrarne przekłada się na niską efektywność wykorzystania istniejących zasobów ziemi i pracy i niskie dochody znacznej części ludności rolniczej. Właściciele większości małych gospodarstw nie mają środków na inwestycje, dzięki którym gospodarstwa te mogłyby uzyskać żywotność ekonomiczną.

(O) W ewolucyjnej zmianie struktury agrarnej należy upatrywać jeden z zasadniczych czynników wzrostu konkurencyjności polskiego sektora rolnego. Proces ten jest uzależniony z jednej strony od ogólnych trendów rozwoju gospodarczego, w tym zwłaszcza możliwości zatrudnienia osób utrzymujących się obecnie z działalności rolniczej w innych sektorach gospodarki, z drugiej zaś – od polityki rolnej ułatwiającej zmiany strukturalne.

(T) W procesie globalizacji następuje znoszenie kolejnych barier w przepływie czynników produkcji i produktów. W warunkach integracji europejskiej następuje konwergencja cen ziemi i produktów rolnych, a także kosztów pracy. Polskie rolnictwo traci konkurencyjność kosztową i cenową, co może się przełożyć na spadek rentowności gospodarstw. Innym czynnikiem zagrażającym konkurencyjności są rosnące oczekiwania dotyczące jakości i bezpieczeństwa żywności oraz godzenia funkcji produkcyjnych i środowiskowych rolnictwa. W związku z tym sektor zmuszony będzie do dokonywania odpowiednich dostosowań, a zadaniem polityki rolnej będzie zapewnienie odpowiedniego wsparcia w tym zakresie tak, aby nie doszło do ograniczenia produkcji zagrażającego bezpieczeństwu żywnościowemu.

Analiza sytuacji polskiego rolnictwa w aspekcie priorytetu UE dotyczącego poprawy konkurencyjności tego sektora prowadzi do wniosku, że muszą zostać podjęte działania na rzecz modernizacji i przekształceń strukturalnych rolnictwa. Wymagają one dużych nakładów i będą

---

¹ Ludność rolnicza jako % ogółu ludności w 2009 r.

² Ludność aktywna zawodowo w rolnictwie jako % ogółu ludności w 2009 r.

niezbędne w długim okresie czasu. Wynika to zarówno z miejsca, jakie sektor rolny zajmuje w polskiej gospodarce, wielkości zatrudnienia i produkcji jak i skali niezbędnych zmian. Trzeba zaznaczyć, że postulatowi wzrostu konkurencyjności towarzyszy oczekiwanie, co do kontynuacji i rozwoju funkcji środowiskowych oraz kontekst zmian wynikających z globalizacji i przewidywane ryzyka związane ze zmianami klimatu.

W warunkach Polski niezbędne jest szerokie wsparcie inwestycyjne gospodarstw rolnych, **w tym wspieranie inwestycji wspólnych podnoszących konkurencyjność gospodarstw o niskim potencjale ekonomicznym (małe gospodarstwa).**

Powinno ono być kierowane do wybranej grupy podmiotów, które już obecnie określić można jako trwałe ekonomicznie tj. zdolne do odtwarzania potencjału produkcyjnego w obecnych warunkach, lecz wymagające dalszego impulsu rozwojowego w kontekście rysujących się wyzwań. Równie ważne będzie umożliwienie rozwoju małych gospodarstw, które poprzez odpowiednie ukierunkowanie i organizację produkcji mogą prowadzić opłacalną i rynkowo zorientowaną produkcję.

Przekształcenia sektora rolnego w Polsce mogą być stymulowane poprzez wsparcie inwestycyjne młodych rolników przejmujących gospodarstwa. Udzielanie takiego wsparcia może z jednej strony zachęcać ich do przejmowania tych gospodarstw, a z drugiej strony umożliwi przeprowadzenie w nich niezbędnych zmian zapewniających ich trwałość ekonomiczną.

Określając warunki i ukierunkowanie wsparcia modernizacyjnego gospodarstw należy uwzględnić specyfikę warunków regionalnych/ lokalnych (w tym: potencjał produkcyjny, strukturę gospodarstw), lub uwarunkowania w poszczególnych branżach produkcji rolnej (np. restrukturyzacja sektora trzody chlewnej).

Poprawa konkurencyjności gospodarstw może w wielu przypadkach być powiązana także z realizacją priorytetu 5 związanego z oszczędnością zasobów.

Możliwości zapewnienia konkurencyjności gospodarstw daje również rozwój usług na ich rzecz wspierany poprzez pomoc inwestycyjną dla przedsiębiorstw np. spółdzielni oferujących usługi maszynowe.

O konkurencyjności gospodarstw rolnych decydować będzie także zespół działań z zakresu transferu wiedzy, w tym wsparcie szkoleniowe i doradcze w zakresie nowych rozwiązań technicznych, technologicznych oraz organizacyjnych. Drogą do poprawy konkurencyjności gospodarstw jest także budowa powiązań poziomych i pionowych w łańcuchu żywnościowym.

Priorytet 3 Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.

Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: a) lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych, krótkie cykle dostaw, grupy producentów i organizacje międzybranżowe; b) wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych.

<p>S Popyt na produkty wysokiej jakości (światowy i krajowy). Duży rynek wewnętrzny. Zaufanie konsumentów do produktów z małych gospodarstw szczególnie oferowanych bezpośrednio przez rolnika. Wiele małych i średnich gospodarstw o rosnącej specjalizacji. Duży potencjał do działania rolników, większe wykorzystania Internetu. Rosnąca integracja pozioma producentów. Istniejące targowiska.</p>	<p>W Niewystarczający poziom zorganizowania rolników, niechęć do tych działań. Słabo zorganizowane łańcuchy żywnościowe, niewchodzenie rolników w dalsze fazy łańcucha, nieznamość i brak pomocy ad możliwości prawnych. Słabo rozwinięte alternatywne kanały. Trudności ze zbytem produktów rolnych i lokalnej żywności małych gospodarstw słabo rozwinięta wspólna działalność gospodarcza poprzez lokalne spółdzielnie. Nieliczne funkcjonujące systemy jakości. Zbyt wysokie koszty inwestycji w lokalne przetwórstwo i dystrybucję, zbyt wysoki poziom kontroli procesów produkcji. Brak pieniędzy na badania rynków, rozwój innowacyjnych produktów i profesjonalną promocję.</p>
<p>Istnienie systemu ubezpieczeń.</p>	<p>Mała powszechność ubezpieczeń. Wycofanie wielu instrumentów stabilizujących rynki rolne. Niechęć i brak wiedzy oraz niewystarczające środki do ubezpieczania się od ryzyk przez rolników. Brak danych o dochodach rolników.</p>
<p>O Wzrost produkcji wysokojakościowej, lokalnego przetwórstwa. Powstanie nowych, krótszych łańcuchów żywnościowych. Wspólne wprowadzanie produktów do obrotu, ze szczególnym uwzględnieniem grup producentów rolnych, w tym w formie spółdzielczej i innych spółdzielni rolniczych. Lokalny marketing i promocja produktów w tym poprzez grupy i systemy jakości. Lepsza informacja rynkowa. Możliwość szkoleń i współpracy i wymiany doświadczeń.</p>	<p>T Dekoniunktura. Spadek popytu na droższe produkty wysokiej jakości. Konkurencja ze strony importowanej żywności wysokiej jakości. Silny rozwój systemów jakości w innych państwach. Dalsza koncentracja sektora przetwórstwa i handlu. Przyzwyczajenie konsumentów do „szybkich” zakupów w dużych sieciach. Brak zainteresowania produktami lokalnymi.</p>
<p>Edukacja rolników dotycząca zarządzania ryzykiem. Wprowadzanie nowych instrumentów.</p>	<p>Występowanie sytuacji kryzysowych (wahliwość cen rolnych, warunki pogodowe). Spadek produkcji w wyniku kryzysów, klęsk żywiołowych i katastrof.</p>

Zmiany mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej otworzyły rolnictwo na sygnały płynące z rynku. Rynek rolny jest nadal niewystarczająco zorganizowany, a rolnik stanowi najszłabsze ogniwo w łańcuchu żywnościowym. Poprawa funkcjonowania łańcucha żywnościowego wzmocni pozycję rolników oraz wpłynie na poprawę konkurencyjności sektora. Umożliwienie lepszego zarządzania ryzykiem przez rolników przyczyni się do stabilizacji poziomu produkcji rolniczej.

(S) Rozwój gospodarczy kraju skutkuje rosnącym popytem na produkty żywnościowe wysokiej jakości. Konsumenci mają zaufanie do produktów lokalnych pochodzących z małych gospodarstw, rośnie moda na produkty tradycyjne i jakościowe oraz zakupy na bezpośrednio od producenta.

W Polsce istnieje duży sektor małych i średnich gospodarstw, które rozwiną się poprzez wzmocnienie pozycji w łańcuchu żywnościowym oraz dalszą integrację poziomą. Będą dostarczać gotowe i wysokojakościowe produkty na rynek poprzez skrócone łańcuchy żywnościowe. Alternatywnie marketing ich produkcji może odbywać się poprzez grupy producenckie, **w tym w formie spółdzielczej oraz inne spółdzielnie rolników**. Rolnicy charakteryzują się kreatywnością i w coraz większym stopniu stosują nowoczesne narzędzia marketingowe takie jak Internet.

(W) Daleko niewystarczający jest poziom zorganizowania dużego sektora rozdrobnionych gospodarstw. Słabością dla tworzenia powiązań horyzontalnych gospodarstw jest istniejąca dalej niechęć do działań kolektywnych ze strony rolników. **Bez wsparcia szkoleniowego i doradczego rolników oraz upowszechnienia działania rolników na rynku poprzez tworzenie swoich spółdzielni, dochody wielu gospodarstw mogą znacząco obniżyć się lub stać się niemożliwe do uzyskania w kolejnych latach.**

Istniejące łańcuchy żywnościowe są słabo zorganizowane. Rolnicy znajdujący się na ich końcu mają słabą pozycję przetargową i trudny dostęp do rynku. Brak wiedzy i możliwości prawnych uniemożliwia rolnikom wchodzenie w dalsze ogniwa łańcucha takie jak lokalne przetwórstwo. Słabo rozwinięte są nadal alternatywne kanały oraz krótkie łańcuchy, pozwalające dostarczać rolnikom żywność bezpośrednio do konsumenta. Koszty inwestycji w lokalne przetwórstwo i dystrybucję przekraczają możliwości małych gospodarstw. Bardzo nieliczne są również funkcjonujące systemy jakości.

Wiedza na temat łańcuchów żywnościowych jest niewielka, nie prowadzone jest doradztwo na ten temat. Brak jest pieniędzy na badania rynków, rozwój innowacyjnych rozwiązań i produktów, na profesjonalną promocję. W wyniku tej sytuacji dostęp konsumentów do produktów lokalnych jest niewielki.

(O) Szansą rozwojową gospodarstw jest wzmocnienie ich pozycji rynkowej poprzez silniejsze, poziome i pionowe powiązania z rynkiem. Wspólne wprowadzanie produktów do obrotu, planowanie działań, marketing i promocję, **ze szczególnym uwzględnieniem grup producentów rolnych, w tym w formie spółdzielczej i innych spółdzielni rolniczych (vide Spółdzielczość rolnicza w krajach Zachodniej Europy).**

Wejście w sektor żywności lokalnej i sprzedaż bezpośrednia **przez indywidualnych rolników oraz ich małe przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem tworzenia i rozwój lokalnych spółdzielni**, a także sprzedaż poprzez krótsze łańcuchy żywnościowe oraz produkcja wysokiej jakości, umożliwi gospodarstwom poprawę dochodowości. Dalszy rozwój gospodarstw wesprze

stworzenie lepszej informacji rynkowej, możliwość szkoleń, współpracy i wymiany doświadczeń (dobre praktyki).

(T) Kryzys gospodarczy może spowodować spadek popytu na droższe produkty żywnościowe wysokiej jakości. Generalnie słabe zorganizowanie rynku umożliwia zagrożenie napływu importowanej żywności wysokiej jakości. Podobnie silny rozwój systemów jakości w innych państwach może zagrozić krajowym produktom wysokojakościowym, również w eksporcie. **Potrzebne jest wprowadzenie uproszczonej księgowości dla małych przedsiębiorstw np. do 2 mln zł przychodów rocznych (książka przychodów i rozchodów) – obecnie małe przedsiębiorstwa działające jako osoba prawna objęte są przepisami prowadzenia tzw. pełnej rachunkowości (sporządzanie bilansu rocznego, sprawozdania itd., co znacząco podraża koszty administracyjne oraz zniechęca wielu rolników oraz mieszkańców obszarów wiejskich do wspólnego działania, ponieważ w zdecydowanej większości nie rozumieją tych rozliczeń).**

Dalsza koncentracja w wyższych fazach łańcucha żywnościowego, a szczególnie w przetwórcy i handlu będzie osłabiać pozycję przetargową słabo zorganizowanych rolników oraz ich dostęp do rynku. **Bez swoich wspólnych przedsiębiorstw rolnicy nie są partnerem na rynku (nie dysponują dużymi, liczącymi się partiami wystandaryzowanych produktów rolnych). Jednocześnie bez rozwinięcia sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych przez indywidualnych rolników oraz tworzone przez nich mikroprzedsiębiorstwa (wspólna oferta produktowa), działalność rolnicza szczególnie właścicieli małych gospodarstw będzie trudna.**

Słabo rozwinięte i słabo zróżnicowane łańcuchy żywnościowe będą powodować, że większość zakupów żywnościowych będą się odbywać w dużych sieciach handlowych a w efekcie może nastąpić utrata zainteresowania produktami lokalnymi.

Wnioski

Instrumenty wspierające organizację rynku rolnego i przekładające się na konkurencyjność sektora rolnego będą w przyszłości odgrywać coraz większą rolę. Integracja pozioma rolników poprzez grupy producenckie powinna pozostać ważnym instrumentem wzmacniającym pozycję konkurencyjną rolników.

Aby osiągnąć właściwą konkurencyjność, co jest w średnim i długim terminie możliwe głównie poprzez wspólne dobre gospodarcze zorganizowanie rolników (tworzenie i rozwój grup producentów rolnych, w szczególności spółdzielni), należałoby uzależnić otrzymywanie przez rolników maksymalnych poziomów dotacji z poszczególnych działań PROW 2014-2020 od członkostwa w grupie producentów rolnych. Członkowie grupy podejmujący wspólne wysiłki na rzecz rozwoju i trwałego działania na rynku rolnym, powinni otrzymywać maksymalne poziomy wsparcia w ramach dotacji UE (w szczególności rozwojowych, modernizacyjnych).

Wzmacnianie integracji pionowej w łańcuchu żywnościowym powinno się odbywać poprzez szereg działań. Należy umożliwić rolnikom wchodzenie w wyższe fazy łańcucha żywnościowego poprzez wspieranie lokalnego przetwórstwa, które będzie korzystać z bazy surowcowej dostarczanej lokalnie lub przez grupy producentów a także poprzez pomoc przy zakładaniu przez rolników zakładów przetwórczych. Wzrost dochodów rolników i ich lepsze powiązanie z rynkiem będzie możliwe poprzez skrócenie łańcuchów oraz sprzedaż bezpośrednią. Należy wspierać dalsze powstawanie rynków lokalnych, targowisk, grupowy marketing, upowszechniać wiedzę i dobre praktyki dotyczące krótkich i alternatywnych łańcuchów żywnościowych.

Wzrost konkurencyjności małych gospodarstw można również uzyskać poprzez wejście przez nie do systemów produktów wysokiej jakości, co powinno być powiązanie z integracją gospodarstw w łańcuchu żywnościowym.

W Polsce działa system subsydiowanych ubezpieczeń rolniczych, które porywają ok. ¼ powierzchni upraw i dotyczą bardzo wąskiego zakresu ryzyk. Stosowanie ubezpieczeń jest więc mało powszechne. Niskie dochody rolnicze i brak wiedzy na temat korzyści płynących z ubezpieczania się mają wpływ na powolny proces upowszechnienia ubezpieczeń. Poza pracami nad usprawnianiem istniejącego systemu dotacji do ubezpieczeń i wprowadzaniem nowych instrumentów, konieczne jest upowszechnianie wiedzy na temat zarządzania ryzykiem i kształtowanie świadomości rolników odnośnie korzyści z ubezpieczeń.

Rolnictwo narażone jest poważnie na wystąpienie klęsk żywiołowych i katastrof naturalnych. Ze względu na nieprzewidywany charakter tych wydarzeń potrzebne będą instrumenty umożliwiające działania zaradcze i likwidację skutków klęsk i katastrof.

Priorytet 6 Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: a) ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych małych przedsiębiorstw i tworzenie miejsc pracy; b) wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich; c) zwiększanie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na obszarach wiejskich oraz podnoszenie poziomu korzystania z nich i poprawianie ich jakości.

<p>Duże zasoby pracy na obszarach wiejskich. Wysokie walory kulturowe, przyrodnicze i turystyczne obszarów wiejskich. Silne więzi społeczne w ramach społeczności lokalnych.</p>	<p>Wysokie bezrobocie i niskie dochody mieszkańców ow. Słabo rozwinięta spółdzielczość wiejska.. Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna. Niska mobilność zawodowa mieszkańców obszarów wiejskich. Wysoki poziom zagrożenia ubóstwem. Ograniczenia budżetowe mieszkańców ow i samorządów lokalnych oraz brak kapitału inwestycyjnego.</p>
<p>Zwiększenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem w miejscu zamieszkania lub poza nim. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich. Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich, podniesienie ich kwalifikacji i umiejętności.</p>	<p>Pogłębiające się różnice w poziomie rozwoju między miastem a wsią. Postępująca migracja z obszarów wiejskich szczególnie osób zawodowo czynnych i wysoko wykwalifikowanej. Spadek przedsiębiorczości i liczby miejsc pracy w wyniku kryzysu finansowego.</p>

S) Duże ukryte zasoby pracy, wysokie walory kulturowe, przyrodnicze i turystyczne obszarów wiejskich przy ich odpowiednim wykorzystaniu, stanowią potencjał dla rozwoju kraju i rozwoju lokalnego. Natomiast silne więzi społeczne w ramach społeczności lokalnych mogą zostać wykorzystane do rozwoju partnerskiej współpracy na rzecz wykorzystania istniejących potencjałów.

W) Niedopasowanie do potrzeb rynku pracy i niskie kwalifikacje mieszkańców ow ograniczają możliwość znalezienia zatrudnienia poza rolnictwem. Jednocześnie, przy występującym zróżnicowaniu terytorialnym, obserwuje się mały udział działalności pozarolniczej w strukturze zatrudnienia na ow, małą umiejętność i skłonność do podejmowanie działalności pozarolniczej. Osoby fizyczne oraz podmioty gospodarcze na obszarach wiejskich mają niski kapitał własny oraz ograniczony dostęp do kapitału zewnętrznego. **Słabo rozwinięta spółdzielczość wiejska, która mogłaby, pod warunkiem jej odbudowania, stworzyć nowe miejsca pracy (np. spółdzielczość usługowa dla jej członków oraz mieszkańców ow).**

Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich, wpływając zarówno na jakość życia mieszkańców, możliwości inwestowania na tych obszarach oraz dojazdów do pracy poza miejscem zamieszkania. Szczególne problemy to brak

dostatecznego wyposażenia w zbiorową sieć kanalizacyjną, oczyszczalnie ścieków, zły stan infrastruktury energetycznej oraz niedostateczne wyposażenie w sieć telefoniczną i Internet. Niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej dotyczy szczególnie placówek służby zdrowia, placówek kulturalnych, turystycznych, jak również przedszkoli i szkół.

Problemy związane z niskim poziomem infrastruktury, jak również mniejszą aktywnością na rynku pracy są zróżnicowane terytorialnie. W większym stopniu dotyczą mieszkańców obszarów wiejskich położonych w znacznej odległości od miast.

O) Poprawa warunków życia i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej ow (głównie poprzez rozwój infrastruktury technicznej społecznej – w tym turystycznej), którym towarzyszyć będzie stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości oraz rozwój usług i szkoleń pozarolniczych, mają przyczynić się do zwiększenia możliwości znalezienia zatrudnienia na obszarach wiejskich. Rozwój infrastruktury transportowej i komunikacyjnej oraz elastyczne formy pracy umożliwią znalezienie pracy bez zmiany miejsca zamieszkania.

Do rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich przyczynią się również działania na rzecz wykorzystania i promowania potencjału endogenicznego, w tym kulturowego i przyrodniczego, ow.

T) Postępujące narastanie i kumulacja problemów na niektórych obszarach stwarza realne zagrożenie wzrostu poziomu ubóstwa i pogłębiania się różnic rozwojowych pomiędzy województwami jak i w ramach województw pomiędzy miastem a wsią. Może się to przyczynić do trwałych migracji osób aktywnych zawodowo z obszarów wiejskich w poszukiwaniu lepszych źródeł zatrudnienia, a w niektórych regionach, szczególnie tych bardziej zależnych od rolnictwa, może doprowadzić do depopulacji ow. Na skutek kryzysu finansowego zagrożeniem jest spadek liczby miejsc pracy, przedsiębiorczości oraz dochodów mieszkańców ow, co ograniczy popyt na usługi.

Wnioski z analizy SWOT

Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich uzależniony jest od zasobów i efektywności ich wykorzystania. Analiza SWOT wskazuje na potrzebę rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich poprzez tworzenie alternatywnych źródeł dochodu dla mieszkańców obszarów wiejskich, szczególnie na obszarach najbardziej zależnych od rolnictwa. Ze względu na skalę występujących problemów należy w tym obszarze oczekiwać zaangażowania zarówno środków EFRROW jak i pozostałych funduszy WRS. W szczególności, ze środków PS istotne jest zapewnienie możliwości zatrudnienia poza miejscem zamieszkania, bez konieczności migracji. W ramach programu istotne jest wykorzystanie podejścia Leader dla aktywizacji mieszkańców, rozwoju usług i tworzenia miejsc pracy, przy wykorzystaniu lokalnych zasobów.

Dla zwiększenia mobilności zawodowej niezbędne jest wspieranie mieszkańców wsi w procesie nabywania nowych umiejętności i podejmowania działalności pozarolniczej. Podnoszenie kwalifikacji i doradztwo pozarolnicze powinny być głównie wspierane z udziałem środków EFS. W celu wyrównywania różnic rozwojowych niezbędne jest wsparcie rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich. Należy oczekiwać zaangażowania znacznych środków z EFRR na rzecz wyrównywania różnic w zakresie szeroko rozumianych : infrastruktury technicznej i dostępności usług publicznych. Uzupełniająco w ramach programu można rozważyć wspieranie małej infrastruktury- drogowej-służącej rewitalizacji ubogich społeczności wiejskich. Istotne jest również wspieranie przedsięwzięć związanych z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego oraz podwyższających użyteczność obszarów o wysokiej wartości przyrodniczej.

Ogromny wpływ na możliwości rozwoju gospodarczego i społecznego ow mają również nowe technologie komunikacyjne, które mogą stanowić czynnik wyrównania szans rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój technologii i dostępu do szerokopasmowego Internetu powinien być wspierany w ramach EFRR. Natomiast w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich wskazane jest wspieranie

wykorzystania technologii informacyjnych w rozwoju pozarolniczych miejsc pracy czy udostępniania zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych obszarów wiejskich.

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
<p>Duże zasoby pracy na obszarach wiejskich.</p>	<p>Przeludnienie agrarne (w regionach). Brak alternatywnych źródeł dochodu. Starzenie się mieszkańców obszarów wiejskich. Wysokie bezrobocie w tym długotrwałe. Niska mobilność zawodowa ludności. Niedopasowanie zasobów do potrzeb rynku pracy. Dysparytet dochodowy między miastem a wsią. Słabo rozwinięta sieć usług doradczych w zakresie rynku pracy i przedsiębiorczości. Niskie kwalifikacje siły roboczej.</p>	<p>Tworzenie miejsc pracy w rolnictwie bądź poza rolnictwem. Zwiększenie możliwości zatrudnienia w mieście bez zmiany miejsca zamieszkania. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich. Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich (promowanie rozwoju przedsiębiorczości). Mocniejsze powiązania miasto-wieś. Podnoszenie kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich. Rozpowszechnienie usług doradczych w zakresie rynku pracy i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.</p>	<p>Zastój gospodarczy. Migracja ludności ze wsi do miast. Pogłębiające się różnice w poziomie rozwoju między miastem a wsią. Niska skłonność do zmiany zatrudnienia i podejmowania działalności gospodarczej. Wyludnienie obszarów wiejskich. (osoby młode i kobiety)</p>
<p>Wysokie walory kulturowe i przyrodnicze obszarów wiejskich. Potencjał turystyczny. Rosnący popyt na usługi dostarczane przez obszary wiejskie.</p>	<p>Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna, społeczna i turystyczna. Duże potrzeby inwestycyjne w zachowanie dziedzictwa kulturowego. Brak odpowiedniej promocji zasobów lokalnych. Brak planów</p>	<p>Rewitalizacja obszarów wiejskich i małych miast. Rozwój infrastruktury społecznej, technicznej. Promocja zasobów lokalnych. Stymulowanie wykorzystania potencjału endogenicznego na rzecz rozwoju lokalnego. Aktywizacja i</p>	<p>Niski popyt na usługi wynikający z obniżenia dochodów. Ograniczony budżet samorządów lokalnych i brak kapitału inwestycyjnego. Kryzys finansowy. Niechęć do współpracy. Postępująca migracja z obszarów</p>

	zagospodarowania przestrzennego gmin.	<p>promowanie kreatywnych i innowacyjnych rozwiązań wśród mieszkańców obszarów wiejskich.</p> <p>Promowanie realizacji zintegrowanych strategii rozwoju lokalnego.</p> <p>Zwiększenie dostępu do zasobów poprzez wykorzystanie e-usług.</p> <p>Rozwój usług z wykorzystaniem zasobów lokalnych.</p> <p>Zachowanie i poprawa krajobrazu i bioróżnorodności.</p> <p>Rozwój turystyki związanej z OZE (geotermalne).</p> <p>Rozwój badań i nowych technologii przyjaznych dla środowiska.</p>	<p>wiejskich szczególnie osób zawodowo czynnych i wysoko wykwalifikowanej.</p> <p>Zainteresowanie turystów innymi formami spędzania wolnego czasu.</p> <p>Konkurencja turystyczna ze strony państw sąsiednich.</p>
Rosnące wykorzystanie internetu i komputerów przez mieszkańców OW.	<p>Ograniczony dostęp do internetu mieszkańców OW.</p> <p>Niska gęstość zaludnienia.</p> <p>Duża odległość od ośrodków miejskich.</p>	<p>Poprawa edukacji informatycznej,</p> <p>Zwiększony dostęp do usług internetowych,</p> <p>Promocja, e-marketing np. produktów lokalnych.</p> <p>Rozwój pracy na odległość.</p>	Wykluczenie cyfrowe, społeczne.
Potencjał produkcyjny OZE.	Niewystarczająca ilość inwestycji publicznych w OZE.	<p>Nowe miejsca pracy, dochód pozarolniczy.</p> <p>Zwiększenie wykorzystania OZE</p>	<p>Niezachęcające przepisy podatkowe, prawne.</p> <p>Niska świadomość społeczna.</p> <p>Restrykcyjne przepisy dyrektywy o ochronie środowiska.</p> <p>Niekonkurencyjne ceny energii z OZE.</p>
Pokrycie większości	Zbyt niski potencjał administracyjny	Wzmocnienie potencjału LGD.	Trudności LGD do powoływania

<p>(ponad 90%) terytorium kraju siecią Leader. Wzrost świadomości społecznej co do decydowania o rozwoju całego obszaru. Rosnące zaufanie społeczności do LGD.</p>	<p>niektórych grup, rozdrobnienie LGD. Strategie nieodpowiadające do potrzeb i możliwości rozwojowych obszarów (niektóre). Zakres realizacji strategii rozwoju ograniczony możliwościami programu. Niski poziom rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na obszarach wiejskich.</p>	<p>Realizacja zintegrowanych, wielofunduszowych strategii rozwoju. Udział społeczności lokalnych w przygotowywaniu LSR. Aktywizująca rola LGD. Możliwość poszerzenia działalności poprzez łączenie już istniejących grup.</p>	<p>organizacji realizujących wielofunduszowe strategie. Niechęć mieszkańców obszarów wiejskich do współpracy i podejmowania aktywności społecznej. Brak doświadczenia przy wykorzystywaniu innych funduszy. Brak koordynacji lokalnych strategii rozwoju.</p>
<p>Rosnąca liczba mikro i małych przedsiębiorstw na obszarach wiejskich.</p>	<p>Niski poziom wykorzystania innowacyjnych rozwiązań w MŚP. Słaba koordynacja rozwoju usług.</p>	<p>Skoordynowanie wsparcia w zakresie świadczenia kompleksowych usług. Rozwój sektora usług. Promowanie wsparcia przedsięwzięć innowacyjnych.</p>	<p>Wyparcie z rynku przez konkurencyjne przedsiębiorstwa. Pogłębianie różnic w poziomie dochodu między miastem a wsią.</p>